

ตอนที่ 3

ยุคอรรคกถา

บทที่ 6

อรรถกถา (Commentary)

หนังสือวรรณคดีและภาษาบาลี ของ ศาสตราจารย์ วิลเฮล์ม ไกเกอร์¹ กล่าวว่า เมื่อพระโมคคัลลีบุตร ติสสเถระ ได้ทำสังคายนาครั้งที่ 3 เสร็จเรียบร้อยแล้ว พระมหินทเถระได้นำเอาพระไตรปิฎกและอรรถกถา ไปยังประเทศลังกา เพื่อเผยแพร่พระพุทธศาสนา จนชาวลังกาเลื่อมใสและออกบวชในพระพุทธศาสนา

เมื่อพระมหินทเถระ นำพระไตรปิฎกและอรรถกถาไปยังประเทศลังกาแล้ว ได้มีการแปลพระไตรปิฎกและอรรถกถาเป็นภาษาสิงหล พระเถระชาวลังกาผู้แตกฉานในพระไตรปิฎก ได้แต่งอรรถกถาเป็นภาษาสิงหล จนกล่าวได้ว่ายุคนี้พระพุทธศาสนา และ วรรณคดีบาลี ได้รุ่งเรือง ในประเทศลังกา มีหลักฐานดังที่พระเรวตะเถระ ผู้เป็นพระอุปัชฌาย์ของพระพุทธโฆสาจารย์ ได้กล่าวกับพระพุทธโฆสาจารย์ เมื่อตอนที่พระพุทธโฆสาจารย์แต่งคัมภีร์อรรถกถาอรรถกถาแห่งคัมภีร์ธัมมสังคณี เสร็จเรียบร้อยแล้ว และกำลังจะเริ่มแต่งอรรถกถาแห่งปริตตสูตรว่า “มีพระไตรปิฎกอย่างเดียว ที่เก็บรักษาไว้ในชมพูทวีป อรรถกถาไม่มีเลย ทั้งคำแปลอันสมบูรณ์ของนิกายต่าง ๆ ก็ไม่มี สิงหลอรรถกถา มีอยู่อรรถกถาเหล่านั้น เขียนเป็นภาษาสิงหล โดยพระมหินทเถระ ผู้ฉลาด ชันเลิศ ท่านจงไปที่นั่น เรียน และ แปลอรรถกถาเหล่านั้นเป็น

---

¹Wilhelm Geiger. Op cit p.25

ภาษามาคธี เพื่อประโยชน์แก่ชนเป็นอันมาก”² และข้อความนี้มีปรากฏอยู่ในคัมภีร์มหาวงศ์⁺ ด้วย

พระพุทธโฆสจารย์ ได้เดินทางไปยังประเทศลังกา เมื่อต้นพุทธศตวรรษที่ 10³ อรรถกถา
ที่เขียนเป็นภาษาสิงหล มีอยู่แล้ว

อรรถกถาภาษาสิงหล มีดังนี้

1. มูลอรรถกถา หรือ มหาอรรถกถา ของภิกษุชาวมหาวิหาร แห่งเมืองอนูราชปุระ
2. อรรถกถา ของพระภิกษุชาวอุตตรนิกาย* * แห่งเมืองอนูราชปุระ เช่นเดียวกัน
3. มหาปัจจวรี หรือ แพ้ใหญ่ ที่เรียกเช่นนั้น เพราะว่าคัมภีร์นี้แต่งบนแพบางแห่ง ใน
เกาะลังกา
4. กุรุษอรรถกถา ที่ตั้งชื่ออย่างนั้น เพราะได้เขียนที่กุรุษทเวละวิหารในเกาะลังกา
5. อันธอรรถกถา เขียนที่เมืองกัญจิปุระ (คอนเจวะราม) อินเดียใต้
6. สังเขปอรรถกถา หรือ อรรถกถาย่อ บางที่คัมภีร์นี้ อาจเขียนที่อินเดียใต้เหมือนกัน

²G.P.Malalasekera, **The Pall Literature of Ceylon** (Colombo : M.D.Gunasena & Co., Ltd., 1958). p. 81

+

ตตฺถ ญาโณทยํ นาม กตฺวา ปกรณํ ตทา
ธมฺมสงฺคณียากาสึ กณฺหํ โส อฏฺฐสาลินี
ปริตฺตตฺถกถํ เจว กาทฺ อารมิ พุทฺธิมา
ตํ ทิสฺวา เรวโต เถโร อิหํ วจนํ อพฺรุวึ
पालิมตฺตํ อิทานิ ตํ นตฺถิ อฏฺฐกถา อิธ
ตถาจริยาวาทา จ ภินฺนรูปา น วิชฺชเร
สีหลกฏฺฐกถา สฺพุธา มหินฺเทน มติมตา
สงฺคีติตฺตยํ อารุพฺหํ สมฺมาสมฺพุทฺธ-เทสิตฺ
กตา สีหลภาสาย สีหลเสฺ ปวตฺตติ
ตํ ตตฺถ คนฺตฺวา สฺตฺวา ตวํมคฺชานํ นิรุตฺตติยา
ปรีวตฺเตหิ सा होति सप्लोकहितवाहा

(คัมภีร์มหาวงศ์ 37,225-230)

³ibid. p. 91

* * เข้าใจว่าเป็นคณะอภัยศิริวิหาร ตามที่มีปรากฏอยู่ในหนังสือประวัติพระพุทธศาสนา ฉบับมยุปราชูระ ภาค 2 หน้า 4.

จากหลักฐานที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์สัทธรรมสังคหะ ในพุทธศตวรรษที่ 19 ได้กล่าวไว้ดังนี้
มหาอรรถกา เป็นอรรถกาแห่งพระสุตตันตปิฎก
มหาปัจจวี เป็นอรรถกาแห่งพระอภิธรรมปิฎก
กฐนที เป็นอรรถกาแห่งพระวินัยปิฎก

คัมภีร์คันทวงศ์⁴ ก็กล่าวยืนยันเช่นเดียวกัน ผู้แต่งมหาอรรถกาเข้าใจว่า เป็นพระปราชญ์
จารย์แต่ง ส่วนมหาปัจจวี และ กฐนที นั้น เข้าใจว่า เป็นผลงานของพระคณาจารย์ คัมภีร์-
อรรถกาเล่มอื่น ๆ ไม่ปรากฏผู้แต่ง

นอกจากสี่หลออรรถกาเก่า ๆ ดังกล่าวมาแล้ว ก็ยังมีคัมภีร์อรรถกาเล่มอื่น ๆ อีก ก่อน
ที่พระพุทโธศาจารย์แต่งคัมภีร์อรรถกา อรรถกาดังกล่าวมีดังนี้

1. เนตติปกรณ์ หรือ เนตติ
2. เปฏโกปเทศะ
3. มลินทปัญหา
4. ทีปวงศ์

ต่อไปนี้จะขอกล่าวเรื่องราวเกี่ยวกับอรรถกาเหล่านี้แต่ละเล่มไปตามลำดับ

1. เนตติปกรณ์

คัมภีร์เนตติปกรณ์ เข้าใจว่าพระมหากัจจายนะ เป็นผู้แต่งพระมหากัจจายนะรูปนี้ เป็น
พระสาวกของพระพุทธเจ้า ที่ได้รับยกย่องจากพระพุทธองค์ว่า เป็นผู้อธิบายธรรมะที่ย่อให้
พิสดาร มีปรากฏในพระสุตตันตปิฎกมัชฌิมนิกาย นักปราชญ์บางคนกล่าวว่า เนตติปกรณ์ เป็น
ผลงานของพระกัจจายนะรูปหนึ่ง ไม่ใช่พระมหากัจจายนะตามที่เข้าใจ คัมภีร์เล่มนี้แต่งขึ้นในราว
ต้นพุทธศตวรรษที่ 5 มีเนื้อหาอารัมภบทหลักคำสอนสำคัญของพระพุทธเจ้า ในประเทศพม่า
ถือกันว่า เนตติปกรณ์ เป็นคัมภีร์เดิม (original work) อันได้แก่คัมภีร์ที่เป็นพระไตรปิฎก

2. เปฏโกปเทศะ

เปฏโกปเทศะ หมายถึงคำสอนของพระพุทธเจ้าที่มีอยู่ในพระไตรปิฎก อันได้แก่หลัก
ธรรมคือ อริยสัจ 4 คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ซึ่งเป็นหลักสอนของพระพุทธเจ้า และมีเนื้อหา
บางส่วนที่ได้มาจากสังยุตตนิกาย ผู้แต่งคัมภีร์นี้ เข้าใจว่า เป็นพระมหากัจจายนะ แต่ขึ้นเมื่อราว
ต้นพุทธศตวรรษที่ 5 เหมือนเนตติปกรณ์ ในประเทศพม่า ถือคัมภีร์เปฏโกปเทศะ เป็นคัมภีร์
ดั้งเดิม เช่นเดียวกับเนตติปกรณ์

⁴ Wilhelm Geiger, Op.cit. p. 25.

⁵ กรมศิลปากร, มลินทปัญหา. (พระนคร : รุ่งเรืองรัตน์, 2500). หน้าคำนำ.

3. มลทินปัญหา

สมเด็จพระเจ้า กรมพระยาตำราจรรยาภาพ ได้ประทานคำอธิบายไว้ในหนังสือมลทินปัญหา ฉบับภาษาไทย⁵ พอเก็บเอาความได้ดังนี้

คัมภีร์มลทินปัญหา แต่งขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. 500 พระคันถรจนอาจารย์ ผู้แต่งคัมภีร์นี้มีชื่อปรากฏในคำนำมัสการข้างต้นว่า ชื่อติปิฎกจุฬายเถระ ศาสตราจารย์ ริตส์ เดวิดส์ (Rhys Davids) ผู้เชี่ยวชาญพระพุทธศาสนาและวรรณคดีบาลี ได้แปลคัมภีร์มลทินปัญหา เป็นภาษาอังกฤษ ท่านไม่ได้บอกชื่อผู้แต่งเอาไว้ คงบอกแต่เพียงว่า คัมภีร์มลทินปัญหานี้ แต่งทางอินเดีย ตอนเหนือ ประมาณต้นคริสต์ศักราช จุดประสงค์แห่งการแต่งมลทินปัญหา พระคันถรจนอาจารย์ กล่าวว่า เพื่อชี้แจงข้อธรรมวินัยในพระพุทธศาสนา ให้แจ่มแจ้งพันวิมติกังขา โดยยกเอานิทานเรื่องพระนาคเสน กับพระยามิลินท์ กษัตริย์ชาวกรีกที่ปกครองอินเดีย อันเป็นเรื่องมีความจริงเป็นคำมูล มาตั้งเป็นเค้า แล้วแต่งอธิบายพระธรรมวินัยประกอบ

คัมภีร์มลทินปัญหานี้ ฉบับเดิมคงแต่งเป็นภาษาสันสกฤตหรือภาษาปรากฤต เช่นเดียวกับคัมภีร์อื่น ๆ ที่แต่งทางอินเดียฝ่ายเหนือ แต่ฉบับเดิมสาบสูญไปเสียแล้ว ชาวลังกาได้แปลงฉบับเดิมเป็นภาษาบาลี และรักษาไว้ในลังกาทวีปตราบเท่าทุกวันนี้

คัมภีร์มลทินปัญหา ฉบับภาษาบาลีมีอยู่ 3 ประเทศคือ ลังกา พม่า และ ไทย แต่ฉบับที่มีอยู่ในประเทศไทย มีความสมบูรณ์กว่าฉบับอื่น ๆ หลักฐานทางจีนบอกว่า จีนได้แปลมลทินปัญหาจากฉบับเดิม คือฉบับภาษาสันสกฤต มีชื่อว่า นาคเสนนิกายสุตตร เป็นภาษาจีน ประมาณพันปีเศษมาแล้ว แต่ฉบับดั้งเดิมเป็นภาษาสันสกฤต หาไม่พบแล้ว เข้าใจว่าจีนเอาไปแปลเป็นภาษาจีน เช่นเดียวกับคัมภีร์อื่น ๆ ที่จีนได้ไปจากอินเดีย

สมเด็จพระเจ้า กรมพระยาตำราจรรยาภาพ ได้ทรงกล่าวถึงศาสตราจารย์ริตส์ เดวิดส์ ยกย่องหนังสือมลทินปัญหาว่า เป็นหนังสือที่แต่งดี นับเป็นยอดได้คัมภีร์หนึ่งในบรรดาหนังสือที่แต่งขึ้นในภายหลังพระไตรปิฎกด้วยกัน หนังสือที่แต่งดีใกล้เคียงหนังสือมลทินปัญหา มีแต่หนังสือวิสุทธิมรรค ของพระพุทธโฆสาจารย์คัมภีร์เดียว แต่หนังสือมลทินปัญหา เป็นหนังสือเก่าก่อนวิสุทธิมรรคช้านาน ถึงแม้พระพุทธโฆสาจารย์ ผู้ไปแปลอรรถกถาจากภาษาสิงหลเป็นภาษามคธที่ลังกาทวีป เมื่อประมาณ พ.ศ. 949 และได้แต่งคัมภีร์วิสุทธิมรรคนั้น ก็ยังได้อ้างหนังสือมลทินปัญหา เป็นหลักวินิจฉัยในหนังสืออรรถกถาที่พระพุทธโฆสาจารย์แต่งหลายเล่ม

พระคันทนาจารย์ ผู้แต่งคัมภีร์มิลินทปัญหา เป็นผู้ชำนาญพระไตรปิฎกแตกฉาน สามารถอ้างได้ทุกคัมภีร์ ส่วนผู้ที่แต่งหนังสือก็แต่งดี ข้อพิเศษสำคัญคือ ฉลาดในทางวินิจฉัย และในกระบวนการวิชันาพระธรรมวินัย ให้เข้าใจด้วยอุปมา ซึ่งผิดกับคัมภีร์เล่มอื่นๆ โดยมาก นับว่าผู้แต่งมิลินทปัญหา เป็นผู้รอบรู้ทุกอย่าง และหนังสือมิลินทปัญหา เป็นหนังสือดีเยี่ยม ที่ผู้สนใจพระพุทธศาสนานับถือและศึกษากันมาทุกยุคทุกสมัย

คนนับถือพระพุทธศาสนาทุกชาติ ได้แปลหนังสือมิลินทปัญหาเป็นภาษาของชาติของตน สำหรับประเทศไทยนั้น ได้มีการแปลหนังสือมิลินทปัญหาเป็นภาษาไทยอยู่ 3 ฉบับ คือฉบับแปลครั้งกรุงศรีอยุธยา ฉบับหนึ่ง ฉบับแปลครั้งรัชกาลที่ 3 ฉบับหนึ่ง และฉบับแปลในมหาวิทยาลัย ฉบับหนึ่ง ฉบับของหอสมุดแห่งชาตินั้น เป็นสำนวนของฉบับแปลในรัชกาลที่ 3 เพราะเป็นสำนวนเสมอต้นเสมอปลาย

3.1 พระเจ้ามิลินท์กับพระนาคเสน

พระเจ้ามิลินทะ หรือ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เมนนันเดอร์ เป็นกษัตริย์ชาติกรีก ได้ยกกองทัพตีแวนแคว้นต่าง ๆ ทางด้านเหนือของอินเดีย มีปัญจาป คันทาระ เป็นต้น ตกอยู่ในอำนาจของพระองค์ สถาปนานคร “สาคละ” เป็นราชธานี เมื่อประมาณ พ.ศ. 392

พระเจ้ามิลินท์ไม่ได้นับถือพระพุทธศาสนามาก่อน ยังได้ขัดขวางพระพุทธศาสนาด้วยพระราโชบายต่าง ๆ เนื่องจากพระองค์เป็นผู้แตกฉานในวิชาไตรเวทและศาสนา ปรัชญาต่าง ๆ รวมทั้งพระพุทธศาสนาด้วย จึงเที่ยวประกาศได้ว่าที่กับเหล่าสมณะพราหมณ์ทั้งหลาย ปรากฏว่าสามารถเอาชนะพราหมณ์เหล่านั้น รวมทั้งพระภิกษุในพระพุทธศาสนา พระภิกษุสงฆ์สงฆ์ทั้งหมด อพยพหนีออกจากนครสาคละจนหมดสิ้น เมืองสาคละว่างพระภิกษุสงฆ์อยู่ถึง 12 ปี จนกระทั่งคณะสงฆ์ต้องเลือกสรรคส่งพระภิกษุหนุ่มผู้เจนจบในพระไตรปิฎกและคำสอนศาสนาต่าง ๆ รูปหนึ่ง ชื่อ “พระนาคเสน” เข้าไปในนครสาคละ ฟันฟุพระพุทธศาสนา กิดศัพท์ความเก่งของพระนาคเสน ทราบไปถึงพระเจ้ามิลินทะ พระองค์จึงโปรดให้มีการอภิปรายปุจฉาวิสัชนากับพระนาคเสนขึ้น ข้อความที่อภิปรายปุจฉาวิสัชนากันนั้น ต่อมาผู้รวบรวมขึ้นเรียกว่า “มิลินทปัญหา” ผลแห่งการอภิปรายปัญหาธรรมครั้งนั้น ปรากฏว่าพระนาคเสนมีชัย และพระเจ้ามิลินทะยอมจำนน พระองค์เกิดพระราชศรัทธาในพระพุทธศาสนา ด้วยทรงแจ่มแจ้งในพระพุทธธรรมโดยตลอด ตัดข้อวิมตติกังขาในพระทัยสิ้น จึงทรงรับพระพุทธศาสนาไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ เพราะฉะนั้นพระพุทธศาสนาจึงเจริญขึ้นอีก

3.2 ลักษณะของมิลินทปัญหา

คัมภีร์มิลินทปัญหา แบ่งเป็น 6 ส่วนคือ

1. ปุพพโยคกถา ว่าด้วยบุพพกรรมและประวัติของพระนาคเสน และพระเจ้ามิลินท์
2. มิลินทปัญหา ว่าด้วยปัญหาเงื่อนเดียว
3. เมณฑกปัญหา ว่าด้วยปัญหา 2 เงื่อน
4. ออนุมาน ว่าด้วยเรื่องทีรู้ได้โดยอนุมาน
5. ลักษณะปัญหา ว่าด้วยลักษณะแห่งธรรมต่าง ๆ
6. อุปมาภคตา ว่าด้วยเรื่องจักพึงทราบโดยอุปมา

มิลินทปัญหา มีอยู่ 7 วรรค แต่ละวรรคมีปัญหามากน้อยต่างกัน ต่อไปนี้ขอนำปัญหาในวรรคที่ 1 มาเป็นตัวอย่างดังนี้

วรรคที่ 1

1. **นามปัญหา** พระเจ้ามิลินท์ถามชื่อพระนาคเสน ๆ แก้วว่า ชื่อนั้นเป็นสักว่าสมมติเรียกกัน ความจริงในสังขารนี้ ไม่มีอะไรสักอย่างทีชื่อว่านาคเสน เพราะประกอบด้วยสิ่งต่าง ๆ มากุมกันเข้า เหมือนอาศัยกนกมุดมล้อมากุมกันเข้า จึงเกิดสมมติเรียกว่ารชขึ้น

2. **วัสดุปัญหา** พระเจ้ามิลินท์ถามเรื่องพรรษาว่าพรรษานั้นเป็นตัวของพระนาคเสนเอง หรือว่าเป็นเพียงการนับเท่านั้น พระนาคเสนแก้วว่าเหมือนเงากับเจ้าของเงา ต้องอาศัยกันและกัน

3. **เถรติक्षปฏิภาณปัญหา** พระเจ้ามิลินท์ถามว่า จะเจรจากันอย่างไร พระนาคเสนแก้วว่าให้เจรจากันอย่างบัณฑิต อย่าเจรจากันอย่างกษัตริย์ และพระเจ้ามิลินท์ก็เล่นคารมว่า ได้ตั้งปัญหาถามพระนาคเสนแล้ว พระนาคเสนว่าท่านก็แก้ให้แล้ว พระราชาถามว่าแก้อย่างไร พระเถระตอบว่า ก็ถามมาอย่างไร

4. **อนันตกายปัญหา** ขุนนางคนหนึ่งของพระเจ้ามิลินท์ถามว่า ลมหายใจเข้าออกนั้นแหละ เป็นชีวิตที่เป็นตัวพระนาคเสน พระนาคเสนแก้วว่า ไม่ใช่ นั้นเป็นเพียงกายสังขารเท่านั้น เหมือนคนเป่าขลุ่ย ลมออกถ่ายเดียว ก็ยังอยู่ได้ไม่ตาย

5. **ปัพพชชาปัญหา** พระเจ้ามิลินท์ถามถึงประโยชน์ของการบวช พระนาคเสนแก้วว่าเพื่อทำให้ทุกข์หมดไป

6. **ปฏิสนธิคณฑปัญหา** พระเจ้ามิลินท์ถามว่าคนที่ตายไปแล้ว ไม่กลับมาเกิดมีไหม พระนาคเสนแก้วว่า คนมีกิเลส ต้องมาเกิด คนสิ้นกิเลส ไม่ต้องมาเกิดอีก

7. **มนสิการปัญหา** พระเจ้ามิลินท์ถามคนที่ไม่เกิดอีกนั้น ถ้าเขาจะมีความนึกความที่ชอบอย่างเดียวกระมัง พระนาคนเสนว่า ก็ต้องอาศัยปัญญาและกุศลธรรมอื่น ถามว่าปัญญากับมนสิการต่างกันไหม แก้วว่าต่างกัน เพราะมนสิการ (ความนึก) มีทั่วไปแม้ในสัตว์เดรัจฉาน แต่ปัญญาในเดรัจฉานหาไม่มี

8. **มนสิการลักษณะปัญหา** พระเจ้ามิลินท์ถามถึงลักษณะของปัญญากับมนสิการ พระนาคนเสนเปรียบให้ฟังว่าเหมือนชาวนาจับกำข้าว แล้วเอาเคียวตัด มนสิการเหมือนการจับเคียว ปัญญาคือการตัดกิเลสจุดเดียว

9. **สี่ปติภูฐานลักษณะปัญหา** พระเจ้ามิลินท์ ถามถึงกุศลธรรมเหล่าอื่นที่เกื้อกูลคนไม่ต้องเกิดอีก พระนาคนเสนว่า ต้องมีศีล ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ

10. **ศรัทธาลักษณะปัญหา** พระเจ้ามิลินท์ ถามถึงลักษณะของศรัทธา พระนาคนเสนอธิบายว่าศรัทธา มีลักษณะให้ใจผ่องใส เพราะข่มนิวรณ์ไว้ได้

11. **วิริยลักษณะปัญหา** พระเจ้ามิลินท์ ถามวิริยะ มีลักษณะอย่างไร พระนาคนเสนแก้วว่าวิริยะ มีลักษณะคำจุนไว้ ซึ่งกุศลธรรมเหมือนเรือจะพัง มีคนเอาไม้มาค้ำไว้

12. **สติลักษณะปัญหา** พระเจ้ามิลินท์ถามว่า สติมีลักษณะอย่างไร พระนาคนเสนตอบว่า สติ มีลักษณะนึกได้ และถือเอาไว้ซึ่งความรู้ในสิ่งที่มีประโยชน์ไม่มีประโยชน์

13. **สมาธิลักษณะปัญหา** พระเจ้ามิลินท์ ถามว่า สมาธิ มีลักษณะอย่างไร พระนาคนเสนตอบว่า สมาธิ มีลักษณะเป็นประธานของกุศลธรรม เหมือนของเรือนจะนั้น

14. **ปัญญาลักษณะปัญหา** พระเจ้ามิลินท์ถามว่า ปัญญา มีลักษณะเป็นอย่างไร พระนาคนเสนแก้วว่า ปัญญา มีลักษณะตัดกิเลสให้ขาด และกำจัดความมืดคืออวิชชา

15. **นानาเอกกัจจกรณปัญหา** พระเจ้ามิลินท์ ถามว่า ธรรมทั้งหมดนี้ ศีล วิริยะ สติ สมาธิ และ ปัญญา ต่าง ๆ กัน ให้สำเร็จประโยชน์อันเดียวใช่ไหม พระนาคนเสน รับว่า ใช่ คือกำจัดกิเลสให้สิ้นไป เหมือนกองทัพ ประกอบด้วยช้าง ม้า รถศึก พลรบ ย่อมมีประโยชน์คือชัยชนะเป็นที่หวัง

4. ที่ปวงค์

คัมภีร์ที่ปวงค์ เป็นคัมภีร์ที่บันทึกเหตุการณ์ของเกาะลังกา ตั้งแต่แรก จนถึงสิ้นสุตราชสมัยของพระเจ้ามหาเสนะ ประมาณ พ.ศ. 868-895 นับเป็นวรรณกรรมภาษาบาลีเล่มแรกทีกล่าวถึงประวัติศาสตร์ คัมภีร์ที่ปวงค์ อาจจะแต่งขึ้นในระหว่าง พ.ศ. 895-993⁶ ผู้แต่งไม่ได้บอกไว้ ลักษณะการแต่งเป็นร้อยกรอง คือคาถาสมร้อยแก้วในบางครั้งบางคราว มีเนื้อหาโดยย่อซึ่งเก็บจากตำราภาษาอังกฤษ⁷ ดังนี้

เมื่อพระพุทธเจ้า เสด็จมายังเกาะลังกาครั้งแรก พระองค์ทรงทราบว่า พระราชโอรสของพระเจ้าอโศก ทรงพระนามว่า มหินทระ จะเสด็จมาเยี่ยมเกาะลังกา ครั้นแล้วพระองค์ ก็ทรงไล่พวกยักษ์ออกไปจากเกาะ กล่าวกันว่า พระพุทธองค์ ได้เสด็จมายังเกาะลังกาไม่น้อยกว่า 2 ครั้ง หลังจากกล่าวถึงเรื่องพระพุทธองค์ เสด็จเยี่ยมเกาะลังกาแล้ว ก็ได้กล่าวถึงชาติวงศ์ของพระพุทธองค์ ติดตามด้วยการเกิดขึ้นของนิกายต่าง ๆ ในพระพุทธศาสนา หลังจากสังคายนาครั้งที่ 1-2 จากนั้นก็กล่าวถึงเรื่องประวัติของพระพุทธเจ้า การเสด็จมายังเกาะของพระมหินทระ และการแสดงธรรมของพระมหินทระที่เกาะลังกา การจัดทำสังคายนาครั้งที่ 3 ภายใต้ความอุปถัมภ์ของพระเจ้าอโศก การตั้งเกาะลังกาเป็นอาณานิคมของพระเจ้าวิชัย พระราชโอรสของพระเจ้าสีหพาหุแห่งเบงกอล ก็ได้กล่าวไว้ด้วย

ในบรรดากษัตริย์ทั้งหลายที่ต่อจากพระเจ้าวิชัย ก็มีพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะ ทรงมีชื่อเสียงมาก พระองค์ทรงเป็นกษัตริย์สมัยเดียวกับพระเจ้าอโศกมหาราช และสมัยนี้เองพระพุทธศาสนา ได้ตั้งมั่นในเกาะลังกา หลังจากกษัตริย์พระองค์นี้ พระพุทธศาสนาก็ถึงกาลเสื่อม และพวกทมิฬจากอินเดียได้รบชนะลังกา ออกกฎหมายบังคับชาวเกาะ ทูภูฐคามินี ผู้เป็นเชื้อสายของกษัตริย์ได้ไล่พวกทมิฬออกไป พระองค์เป็นกษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ที่สุดในเกาะลังกา ตั้งแต่นั้นมา พระพุทธศาสนา กลับเจริญขึ้นอีกครั้ง ผู้สืบสันตวงศ์ต่อจากพระเจ้าทูภูฐคามินี คือพระเจ้าวิภูฐคามินี กษัตริย์ผู้มีชื่อเสียงมากพระองค์หนึ่ง ในสมัยพระองค์ พระไตรปิฎกและอรรถกถา ได้เขียนเป็นลายลักษณ์อักษร กษัตริย์องค์สุดท้ายที่กล่าวถึงในคัมภีร์ที่ปวงค์นี้ คือพระเจ้ามหาเสนะ ราชสมัยของพระองค์ เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 868-895.

⁶ Wilhelm Geiger, Op cit p 27

⁷ S C Banerji, Op cit p 86

การใช้ภาษาและการใช้คำประพันธ์ มีการใช้อย่างผิด ๆ เป็นจำนวนมากในคัมภีร์ที่ปวงค์นี้
วิธีเขียนวรรณกรรมเรื่องนี้ ก็ไม่สมบูรณ์ ในที่บางแห่ง ผู้ประพันธ์ได้นำหัวข้อหนึ่งไปเขียนกับ
อีกเรื่องอื่น โดยไม่ได้บอกเรื่องใหม่นั้นให้อ่านทราบ บางครั้งเรื่องบังเอิญ มีในคาถา แต่เรื่อง
บังเอิญดังกล่าวนั้น ก็ได้กล่าวไว้พอเป็นแนวทางเพียงเล็กน้อย การเลียนแบบที่ผิด ๆ นับเป็นข้อ
บกพร่องในการแต่งคัมภีร์ที่ปวงค์มากที่สุดทีเดียว วรรณกรรมบาลีเล่มนี้ ได้ข้อมูลและเนื้อหามาจาก
อรรถกถาที่เก็บรักษาไว้ในมหาวิหาร แห่งเมืองอนูรாதปุระ

สรุปประจําบท

1. พระมหินทเถระ ได้นำพระพุทธรูปไปเผยแพร่วที่เกาะลังกา เมื่อภายหลังสังคายนาครั้งที่ 3 จนชาวลังกาเลื่อมใส นับถือและออกบวชในพระพุทธรูปนามว่ามีพระเถระ ผู้แตกฉานในพระไตรปิฎก สามารถแต่งอรรถกถาพระไตรปิฎกได้ พระมหินทเถระ ได้นำพระไตรปิฎกและอรรถกถาไปยังเกาะลังกาด้วย และได้แปลทั้งพระไตรปิฎกและอรรถกถาเป็นภาษาสิงหลด้วย

2. อรรถกถาที่เป็นภาษาสิงหล มีดังนี้

- 2.1 มูลอรรถกถา หรือ มหาอรรถกถา
- 2.2 อรรถกถาของภิกษุชาวอุตตรวิหาร
- 2.3 มหาปัจจรีอรรถกถา
- 2.4 กุรุนทีอรรถกถา
- 2.5 อันธอรรถกถา
- 2.6 สังเขปอรรถกถา

3. มหาอรรถกถา เป็นอรรถกถาพระสูตรตันตปิฎก

4. มหาปัจจรี เป็นอรรถกถาแห่งพระอภิธรรมปิฎก

5. กุรุนที เป็นอรรถกถาแห่งพระวินัยปิฎก

6. ผู้แต่งมหาอรรถกถา คือ พระโปราณจารย์

7. ผู้แต่งมหาปัจจรีและกุรุนที คือ พระคันทาจารย์

8. นอกจากอรรถกถาดังกล่าวข้างต้น ยังมีอรรถกถาเหล่านี้คือ

1. เนตติปกรณ์
2. เปฏุโกปเทศะ
3. มิลินทปัญหา
4. ทีปวงศ์

9. ผู้แต่งเนตติปกรณ์ คือ พระมหากัจจายนะ นักปราชญ์บางคนกล่าวว่า ไม่ใช่พระมหากัจจายนะ ที่เป็นพุทธสาวก ในสมัยพระพุทธเจ้า แต่หากเป็นพระกัจจายนะ อีกรูปหนึ่ง คัมภีร์เล่มนี้แต่งขึ้นเมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 5

10. ผู้แต่งคัมภีร์เปฏุโกปเทศะ คือพระมหากัจจายนะ มีมติอย่างเดียวกันอย่างหมายเลข 9 คัมภีร์ทั้งสอง ฝ่ายพม่าถือว่าเป็นคัมภีร์หลัก คือถคัมภีร์ที่เป็นพระไตรปิฎก

11. มิลินทปัญหา แต่งขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. 500 โดยพระติปิฎกจุฬายเถระ คัมภีร์

มิลินทปัญหา แต่งขึ้นทางภาคเหนือของอินเดีย ต้นฉบับเป็นภาษาสันสกฤต หรือ ปรากฤต จีน ได้ต้นฉบับเป็นภาษาสันสกฤตแล้วแปลเป็นภาษาจีน สำหรับประเทศไทย มีมิลินทปัญหา ที่แปลเป็นภาษาไทยอยู่ 3 ฉบับ

12. มิลินทปัญหา คือ ปัญหาของพระยามิลินท์ พระยามิลินท์ เป็นกษัตริย์ชาติกรีกปกครองอินเดีย เป็นผู้แตกฉานในไตรเวท และ ศาสนา ปรัชญาต่าง ๆ ได้โต้วาทะกับเจ้าสำนักต่าง ๆ ได้ชัยชนะมาตลอด จนเมืองสาครละ ว่างพระศาสนามาถึง 12 ปี จนมีพระภิกษุภาคเสน ผู้แตกฉานในไตรเวท พระไตรปิฎกศาสนา และปรัชญา ต่าง ๆ สามารถตอบคำถามของพระยามิลินท์ได้ จนพระยามิลินท์ยอมมานับถือพระพุทธศาสนา

13. คัมภีร์ที่ปวงศ์ คือคัมภีร์ที่บันทึกเหตุการณ์ของเกาะลังกา นับเป็นวรรณคดีบาลีเล่มแรกที่เขียนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ผู้แต่งไม่ปรากฏนาม แต่งขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. 895-993 มีเนื้อหากล่าวถึงเรื่องตั้งแต่พระพุทธเจ้า เสด็จเยี่ยมเกาะลังกา จนถึงรัชสมัยของพระเจ้ามหาเสนะ คัมภีร์นี้แต่งเป็นคาถา มีร้อยแก้วผสมเล็กน้อย

คำถามทดสอบความเข้าใจประจำบท

1. ใครเป็นผู้นำพระพุทธศาสนา พระไตรปิฎก และอรรถกถา ไปยังประเทศลังกา และใครแปลพระไตรปิฎกและอรรถกถาเหล่านั้น เป็นภาษาสิงหล
2. สิงหลอรรถกถา ในยุคก่อนพระพุทธโฆษาจารย์ มีอะไรบ้าง จงกล่าวมาตามที่ได้เรียนมา
3. ใครเป็นคนแต่งอรรถกถาต่อไปนี้ แต่งเมื่อไร และแต่ละเล่มเป็นอรรถกถาแห่งปิฎกอะไรบ้าง จงกล่าวมา

มหาอรรถกถา

มหาปัจจุจรีอรรถกถา

กुरुณทีอรรถกถา

4. คัมภีร์เนตติปกรณ์ ใครเป็นคนแต่ง แต่งเมื่อไร และมีเนื้อความโดยย่ออย่างไร
5. คัมภีร์เปฏุโกปเทศะ ใครเป็นคนแต่ง แต่งเมื่อไร และมีเนื้อความโดยย่ออย่างไร จงเขียนมาพอได้ความ
6. คัมภีร์ทีปวงศ์ ใครเป็นคนแต่ง แต่งขึ้นในสมัยใด มีเนื้อความโดยย่ออย่างไร กล่าวมาพอได้ความ
7. คัมภีร์มิลินทปัญหา หมายความว่าอย่างไร ใครเป็นคนแต่ง แต่งเมื่อไร ที่ไหน มีเนื้อความโดยย่อ ๆ ว่าอย่างไร จงกล่าวมาพอได้ความ
8. นักศึกษามีความรู้เกี่ยวกับพระยามิลินท์และพระนาคเสน อย่างไรบ้าง จงเขียนตามที่ได้เรียนมา
9. จงเลือกอธิบายคัมภีร์ต่อไปนี้มา 2 เล่ม กล่าวด้วยว่า ใครเป็นแต่ง แต่งเมื่อไร ที่ไหน และมีเนื้อความโดยย่ออย่างไร

1. เนตติปกรณ์

2. เปฏุโกปเทศะ

3. ทีปวงศ์

4. มิลินทปัญหา